

О.В. Плотницька. Проблема інтеграції предметів художньо-естетичного циклу у професійній підготовці майбутніх учителів музики

УДК 378.1

О.В. Плотницька,  
аспірантка  
(Житомирський педуніверситет)

## ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

*У статті розглядаються перспективні підходи до інтегративного викладання мистецьких дисциплін. Проаналізовано вплив різновидів мистецтва на формування в особистості цілісної художньої картини світу.*

Новий підхід до розуміння особистості дозволяє ставити перед нею нові завдання: "сприяти всезагальному розвитку особистості, формувати її культуру, індивідуальний досвід, творчу інтуїцію і творчу самовіддачу, соціальну та екологічну відповідальність, глобальну самосвідомість" [1:4]. Основне завдання вищої школи в сучасних умовах полягає в підготовці випускника, здатного до різнобічної творчої діяльності: професійної, суспільно-політичної, соціально-культурної.

Сучасна цивілізація, стрімке прискорення поступу у всіх галузях, що постійно потребують неординарних рішень, зробили необхідною активізацію креативних потенцій особистості. Перш за все це стосується розробки відповідних напрямків і програм у сфері освіти.

Однією з основних тенденцій щодо зміни сучасних методів навчання є перехід від концепції жорсткого управління до системи організації, підтримки та стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів та створення умов для творчості.

Метою освіти є формування гармонійно розвиненої особистості. Цілі, які ставить перед собою освіта, збігаються з функціями мистецтва. Передача соціально-культурного досвіду не може бути ефективною, якщо не активізується особистісно-смилова сфера людини. Мистецтво як істотний компонент культури є єдиним видом діяльності, що створює цілісну картину світу в суцільності думки і почуття. Мистецтво є найважливішим засобом залучення людини до загальнолюдських, духовних цінностей через власний досвід, особисте емоційне переживання. Саме мистецтво виражає і формує ставлення людини до всіх явищ буття і до самої себе, а близькість педагога до мистецтва дозволить надати процесу навчання і спілкування з дітьми гуманно-особистісний характер [2:8].

Викладач вузу – одна із найбільш творчих і складних професій. Актуальність проблеми художньо-естетичної освіти полягає у тому, що процес навчання майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах має розосереджений характер, кожна зі спеціальностей все ще розв'язує свої вузькопрофесійні завдання поза орієнтацією на загальну мету підготовки пропагандистів художньої культури. Подолання складної ситуації ми бачимо в науковому підході до навчально-виховного процесу, розумінні ролі музично-теоретичних та естетичних знань в управлінні процесом пізнання і художнього сприйняття, в усвідомленні того, що метою художнього й естетичного виховання є формування у реципієнтів складних стереотипів соціально важливих почуттів, усебічний розвиток особистості.

Накопичений мистецтвом досвід потрібно використовувати для цілеспрямованого моделювання навчально-виховного процесу, зокрема, при розробці нових перспективних технологій. Мистецтво виступає ідеальною моделлю цілісного духовного впливу на особистість. Головним педагогічним потенціалом мистецтва є об'єднання всіх видів виховної діяльності, оскільки воно виступає моделлю комплексного підходу до виховання особистості і відповідає головній потребі людини в універсальній діяльності та спілкуванні, а також уможливає постійний безперервний усебічний духовний розвиток.

Генетичний зв'язок художньої і педагогічної діяльності дозволяє говорити про більш глибоке застосування закономірностей мистецтва у цілеспрямованому формуванні та розвитку особистості, використовуючи всі основні функції мистецтва: художню, гедонічну, ілюстративну, пізнавальну, комунікативну, виховну. Ізольований підхід до розгляду різновидів мистецтва як замкнених галузей нерідко призводить до обмеженості художнього мислення, вузькості образно-асоціативних уявлень, недостатньої наукової компетентності у розумінні стильової атрибутики творів. Тому "зміст предметного навчання мистецтва слід розглядати в інтегративному контексті – як спорідненість різних елементів знань про особливості розкриття багатоаспектності навколишнього світу, відображення реальності "мовою" ліній, барв, звуків, які людина сприймає за допомогою зору, слуху та інших органів чуття" [3:113].

Кожен вид мистецтва має свої особливі засоби гуманістичного впливу на особистість. Література впливає через канал свідомості могутністю мовних засобів, за допомогою цього вона передає різноманітні переживання життєвого досвіду іншої людини, думки і почуття художніх образів, виховуючи ті чи інші особистісні якості. Образотворче мистецтво (скульптура, живопис, графіка) розвиває емоційно-значеннєві сприйняття кольору і форм предметного світу. Ці зорові образи (поряд з тактильними) формують уявлення людини про красу навколишнього світу. Образотворча діяльність розвиває зорову пам'ять, спостережливість, просторову уяву, вміння зосередитися, почуття ритму і гармонії, стимулює повноту і синтетичність сприймання життя. Хореографія – мистецтво вираження думок і почуттів мовою рухів людського тіла. Вона розкриває насамперед красу і гармонію людського тіла, зв'язок естетичного і морального витоків, народжує поняття про жіночість і мужність. Театр – це синтетичне мистецтво. Воно має літературну основу; відтворюючи на сцені рух життя людського суспільства, формує у глядача моральні і естетичні ідеали, ціннісні орієнтації. Істотна особливість музики як виду мистецтва складається в яскраво вираженому емоційному, психофізіологічному характері впливу. Музика не

вчить і тим більше не повчас, а "пропонує" моделі емоційно-чуттєвого сприйняття навколишнього світу, духовного досвіду людей.

За словами відомого психолога-музикознавця Б.М. Теплова, музика є особливим видом пізнання – емоційним пізнанням, вона перетворює всі зовнішні впливи на переживання й емоційний досвід. Особливо велике значення має музика для дитячого періоду розвитку людини, коли емоції є генетичними формами регуляції поведінки [4:234]. Під впливом музики відбувається формування естетичного смаку як ядра ціннісних орієнтацій у художній картині світу, розвивається здатність естетичного споглядання і самозаглиблення. Музика несе в собі не тільки емоції; у процесі музичної діяльності дитина знайомиться з історичними епохами, особистостями, засвоює кращі зразки поезії, літератури, навіть деякі математичні і фізичні поняття, пов'язані зі звуком, при цьому формується спрямованість на пізнання світу і самого себе. Освоєння музики допомагає розвинути мислення – образне і логічне, абстрактне і конкретне; музика формує почуття ритму і гармонії, спостережливість, пам'ять, увагу, голосовий апарат, моторику пальців. Музика здатна чарівним образом допомогти у розвитку, розбудити почуття, забезпечити інтелектуальний зріст.

Важливою умовою формування професійних якостей і умінь майбутніх учителів музики є врахування у навчально-виховному процесі феномена художньої інтеграції.

В.О. Сухомлинський намагався використати всі можливості, щоб інтегрувати види мистецтв, їх засоби в процесі виховання. Важливе і тонке завдання він вбачав у тому, щоб цінності мистецтва стали духовною потребою школярів, щоб вільний час вони намагалися наповнювати найщасливішою, найжиттєрадіснішою працею душі – осягненням прекрасного. "Справжнє пізнання мистецтва починається там, де людина осягає прекрасне для себе, для повноти свого духовного життя, живе у світі мистецтва, прагне прилучитися до прекрасного" [5:544].

Д.Б. Кабалевський зазначав, що інтеграція різних видів мистецтв має в собі великі можливості виховання і розвитку музичної культури: вона в поєднанні музики, літератури, образотворчого мистецтва, а також збагаченні "тріумвірату мистецтв" приєднанням до нього синтетичних мистецтв: театру і кіно [6:82].

У науковій педагогічній літературі певною мірою висвітлюються різні аспекти інтеграції у навчально-виховному процесі: суть інтеграції, її форми і види розкриваються у дослідженнях С.В. Васильєвої, К.Ж. Жунусової, В.І. Загвязинського, В.Р. Ільченко, шляхи та умови інтеграції розглядаються Г.І. Батуріною, Ю.І. Діком, А.А. Пінським, В.В. Усановим, І.Я. Лернером, С.Д. Аханкіним, Т.Г. Агібаловим, М.Г. Сапельниковим, В.Г. Розумовським, Л.В. Тарасовим.

Сучасна інтеграція наукового знання значно зблизила галузі, що досліджують художньо-естетичні явища або ж концептуально обґрунтовують їх. Художньо-естетична освіта і виховання тісно пов'язані з позамистецькою сферою дидактики, загальною теорією творчості, соціальною психологією, концентрують базові культурні цінності, парадигми і критерії сьогодення, певною мірою визначають тенденції майбутнього [7:24].

Інтеграція – це складний структурний процес взаємопроникнення мистецтв, що вимагає розгляду будь-якого явища з різних точок зору, а також вироблення спільного підходу до їх вивчення, розвитку уміння застосовувати знання з різних галузей у вирішенні конкретної творчої задачі, формування здатності самостійно проводити творчі дослідження; бажання активно виражати себе в якомусь виді творчості, спосіб поліхудожнього пізнання мистецьких явищ.

За визначенням Б.П. Юсова, концепція поліестетичного розвитку містить три види інтеграції, взаємодії мистецтв. Перший, найбільш простий, – сусідство мистецтв, так звана ілюстрація одного твору мистецтва іншим, близьким за настроєм чи стилем. Другий рівень – взаємодія мистецтв, або взаємоілюстрація, коли, знайомлячись із "Казкою про царя Салтана" О. Пушкіна, ми слухаємо уривки з однойменної опери М. Римського-Корсакова і розглядаємо малюнки-сценографії В. Васнецова. І третій рівень, який, власне, і є інтеграцією, – художній синтез, в основі якого лежать внутрішні взаємозв'язки, певні творчі закономірності, що пронизують одне одного.

Констатуючи посилення інтегративних тенденцій у художній діяльності і спираючись на думку фахівців про збереження усього багатства попереднього розвитку і досвіду людства, важливо зберегти і розвивати мистецтво в усій розмаїтості його видів і в майбутньому. Твердження про настання ери "тотального синтезу" мистецтв і навіть їх розчиненню в деякому "глобальному дизайні" не відповідають становленню всебічно розвинутої, цілісної особистості, для якої існує можливість практичного освоєння усіх видів мистецтва.

Розвинути художню свідомість, музично-образне мислення студентів, сформувати уміння спілкуватися з творами мистецтва, опанувати увесь простір духовних цінностей, розширити сферу естетично-емоційних вражень ми вважаємо головною метою викладання предметів художньо-естетичного циклу.

Оскільки мистецька освіта посідає важливе місце в системі вищої школи, – саме від викладачів художньо-естетичних дисциплін, їхніх знань, почуття відповідальності за рівень організації навчального процесу, методичної ерудиції залежать теоретична підготовка, практичні уміння, а в кінцевому результаті – кваліфікація майбутнього учителя музики.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

1. Зязюн І.А. Культура в контексті політики та освіти // Мистецтво та освіта. – 1998. – №2. – С. 4-5.
2. Юсов Б.П. Законы Вселенной и законы культуры // Педагогика искусства и интеграция. Материалы Международной конференции. – М., 2001. – С.8.
3. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К., 2002. – 270 с.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. – М., 1947. – 335 с.

5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти томах. – К.: Рад. Школа, 1977. – Т.3. – 670 с.
6. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителя. – 2 изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
7. Орлова Т.І. Мистецтвознавчі концепції кінця ХХ століття у люстрі естетико-художньої освіти // Сучасний стан українського мистецтвознавства та шляхи його подальшого розвитку: Мат-ли наук. конференції. – К.: ВПП "Компас", 2000. – 128 с.

Матеріал надійшов до редакції 10.12.02 р.

***Плотницкая О.В. Проблема интеграции предметов художественно-эстетического цикла в профессиональной подготовке будущих учителей музыки.***

*В статье рассматриваются перспективные подходы к интегрированному преподаванию художественных дисциплин. Проанализировано влияние разных видов искусства на формирование у личности целостной картины мира.*

***Plotnytska O.V. Problem of Integration of Subjects of an Art-aesthetic Cycle in Vocational Training of the Future Teachers of Music.***

*The article considers the perspective approaches to the integrated teaching of art disciplines. The influence of different kinds of art on formation of a person's integral picture of the world is analyzed.*